

ASMENYBĖS YPATUMŲ RYŠYS SU STRESO PASEKMIŲ VERTINIMU IR STRESO ĮVEIKIMO POBŪDŽIU STATUTINĖJE ORGANIZACIJOJE

Laima Ruibytė

*Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas-ACP
Telefonas (8-37) 30 36 64
El. pašta: laimaruibyte@mruni.eu*

Santrauka. Asmenybės ypatumai lemia streso suvokimą ir to išdavoje asmens psichinę ir fizinę sveikatą. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos policijos pareigūnų asmenybės ypatumus ir nustatyti ryšius tarp asmenybės veiksnių, tokių kaip A ir B asmenybės tipas, asmenybės internalumas ir eksternalumas bei jų psichinės ir fizinės sveikatos ir streso įveikos būdų. Tyrimo, kuriame apklausti 600 dviejų Lietuvos statutinių organizacijų pareigūnai, rezultatai parodė, kad skirtingo asmenybės tipo individai naudoja skirtingas streso įveikimo strategijas, o asmenybės ypatumai susiję su fizinės bei psichinės sveikatos vertinimu. Taip pat rasti asmenybiniai skirtumai tarp policininkų ir pasieniečių bei jų naudojamų streso įveikos strategijų.

Pagrindinės sąvokos: organizacinis stresas, asmenybė, psichologinė ir fizinė sveikata, streso įveika, statutinė organizacija, policijos pareigūnai, Valstybės sienos apsaugos pareigūnai.

ĮVADAS

Streso sąvoka gali būti apibrėžiama įvairiai, tačiau daugelis apibrėžimų remiasi teiginiu, kad stresą sukelia tam tikrų stimulų, tiek fiziologinių, tiek ir psichologinių, poveikis individui, į kurį šis vienaip ar kitaip sureaguoja. Būtina sąlyga stresui pasireikšti yra pakankamai didelis potencialių stresorių intensyvumas, viršijantis vadinamąjį individualųjį streso slenkstį. Sąvoka “organizacinis stresas” paprastai naudojama apibrėžti organizacinėje aplinkoje veikiančių stresorių įtaką individui. Ji apima ne vien darbo turinio ir struktūros, bet taip pat ir organizacijos valdymo sistemų, darbo aplinkos ir organizacinių sąlygų faktorių potencialų poveikį organizacijos nariams (Lane, Siegel, 1982).

Daugelis darbų tyrinėjančių stresą statutinėse (dažniausiai policijos) organizacijose gilinasi į stresinių ir traumuojančių įvykių poveikį pareigūnų sveikatai ir savijautai¹. Pabrėžiama, kad policijos pareigūno veikla yra kelianti daugiau streso negu kitos veiklos, pareigūno darbo turinys ir stresiniai įvykiai, kuriuose jis dalyvauja neigiamai veikia jo sveikatą. Šis faktas įrodytas daugelyje tyrimų, tačiau šiuo metu manoma, kad šalia pavojingų stresą keliančių užduočių

¹ Stinchcomb, J.B. Searching for Stress in All the Wrong Places: Combating Chronic Organizational Stressors in Policing. //Police Practice and Research. 2004, Vol.5, no.3, July, 259–277.;

Addis,N., Stephens, C. An evaluation of a police debriefing programe: outcomes for police officers five years after a police shooting. //International Journal of Police Science & Management. 2008, Vol. 10, no 4, 361-372.;

Chen Fen, Y. Job Stress and Performance: A Study of Police Officers in Central Taiwan. //Social behavior and personality. 2009, no.37(10), 1341-1356.

(susijusių su fizine grėsme, smurtu, akivaizdžiu pavojumi) reikšmingesnis stresą sukeliantis veiksnys yra nuolat patiriamas neigiamas organizacinių veiksnių poveikis pareigūnams.² Tyrimai rodo, kad organizaciniai stresoriai – perkrova darbe ar netinkama darbinė praktika turi reikšmingą įtaką policijos pareigūnų psichologinei ir fizinei sveikatai³.

Lietuvoje publikacijų apie psichologinius streso ir jo pasekmių tyrimus statutinėse organizacijose yra nedaug (Ruibytė, Velička, 2010, Bubnienė, 2010), bet atlikti tyrimai taip pat patvirtina, kad policijos pareigūnai patiria įtampą darbe dėl įvairių organizacinių veiksnių - didelės atsakomybės, darbuotojų trūkumo, neaiškių karjeros perspektyvų, bendros organizacijos politikos, nesudarytų galimybių augti ir tobulėti ir kt. (Ruibytė, Velička, 2010).

Daugelis streso organizacijoje tyrimų atskleidžia organizacinius veiksnius darančius didžiausią įtaką darbuotojų stresui, bet iš kitos pusės ne visada atsižvelgiama ar kalbama apie tai, kad skirtingi žmonės patiria skirtingą streso dydį ir reaguoja į tuos veiksnius labai individualiai. Remiantis pagrindinių stresą aiškinančių teorijų pateikiamais jo apibrėžimais, galima teigti, kad organizacinio arba užimtumo streso problema organizacijoje iškyla tuomet, kai darbo aplinkos reikalavimai bei resursai neatitinka individo poreikių bei galimybių (Griffin, Moorhead, 1989, Cox, Griffiths, Rial-González, 2000). Daugelyje atvejų tą neatitikimą žmonės linkę mažinti keisdami savo elgesį, mintis ar fiziologines funkcijas. Procesą, kurio metu individai siekia sumažinti disbalansą tarp suvokiamų aplinkos reikalavimų ir savo galimybių juos patenkinti Lazarus (1999) pavadino streso įveika. Kaip rodo tyrimas streso įveikos būdų naudojimas betarpiškai susiję su streso pasekmėmis sveikatai (Cooper ir kt., 2001). Darbų pristatančių policijos pareigūnų naudojamų streso įveikimo būdų tyrimus nėra daug, bet esantieji rodo, kad pareigūnai dažnai naudoja neadaptyvias streso įveikos strategijas – neigimą ir pan. (Antonioni, 2009, Hart, Wearing, Headey, 1995, Violanti, Marshall, Howe, 1985).

Kadangi tie patys stresoriai daro nevienodą poveikį skirtingiems žmonėms, atlikta nemažai tyrimų, siekiant nustatyti, kokie faktoriai galėtų sąlygoti individo atsparumo stresui lygį. Matteson ir Ivancevich (1987) organizacinio streso modelyje nurodomi pagrindiniai stresorių poveikį sustiprinantys ar susilpninantys faktoriai, arba streso moderatoriai (Matteson, Ivancevich, 1990) :

1. A-tipo elgesys – tam tikrų elgesio reakcijų kompleksas, kurio būdingumas reikšmingai siejasi su polinkiu susirgti įvairiomis širdies ir kraujagyslių sistemos ligomis

² Alexander, D. A., & Walker, L. G. A study of methods used by Scottish police officers to cope with work-induced stress. //Stress Medicine. 1994, no10, 131–138.

³ Huddleston, L., Stephens, C., Paton, D. An evaluation of the effects of traumatic and organizational experiences on the psychological health of New Zealand police recruits. //Work: A Journal of Prevention, Assessment, & Rehabilitation. 2000, no.28, 199–207.

(išemine širdies liga, miokardo infarktu ir kt.), taip pat - polinkiu į depresiją, priešišumą ir padidintu nerimo lygiu. A-tipo elgesio kompleksą apibūdina, tokie požymiai, kaip nekantrumas, nuolatinis susijaudinimas, noras nuveikti kuo daugiau per kuo trumpesnę laiką, bei padidėjęs konfliktiškumas (Griffin, Moorhead, 1989). Todėl jau savaime A-tipo elgesys gali būti laikomas potencialiai sukeliančiu stresą.

2. Socialinė parama apibūdinama kaip pagalba, paramos bei informacijos kiekis, kurį individas gauna iš aplinkinių (Matteson, Ivancevich, 1990). Daugelis tyrimų (pvz., Kessler ir kt. 1985) sieja socialinės paramos lygį su psichinės sveikatos, gyvenimo kokybės rodikliais. Taip pat manoma, kad socialinė parama padeda įgyti didesnę atsparumą stresui.

3. Svarbūs pokyčiai individo gyvenime gali tapti streso šaltiniu (Griffin, Moorhead, 1989). Reikšmingais gyvenimo pokyčiais laikomas bet koks žymesnis įvykis darbe ar asmeniniame gyvenime, sukiantis stiprų emocinį atsaką, beje, nebūtinai neigiamą. Tiek atleidimas iš darbo, artimo žmogaus liga ar mirtis, tiek ir, pvz., gyvenamosios vietos pakeitimas, vedybos ar vaiko gimimas gali tapti streso priežastimi. Tyrimais nustatyta, kad įtakos tokių pokyčių suvokimui turi ir asmenybės ypatumai (Ortega, Brenner, Leather, 2006). Manoma, kad žmonės, kuriems būdingas vidinis kontrolės lokusas (t.y., polinkis patiems prisiimti atsakomybę už tai, kas vyksta jų gyvenime, o ne suversti ją aplinkybėms ar kitiems nuo jų nepriklausantiems faktoriams), palyginus su tais, kuriems būdingas išorinis kontrolės lokusas, yra aktyvesni ir pokyčius vertina kaip naujai atsivėrusias galimybes, o ne žlugdančius jų gyvenimą veiksnius (Griffin, Moorhead, 1989, Matteson, Ivancevich, 1990).

Asmenybės ypatumai lemia streso suvokimą ir reakciją į jį, o to išdavoje asmens psichinę ir fizinę sveikatą (Cooper, Baglioni, 1988, Stephens, Pugmire, 2007). Daugelyje tyrimų atskleidžiama, kad asmenybės ypatumai bei jos psichosocialinės charakteristikos yra svarbūs veiksniai nulemiantys individo streso įveikimo būdų pasirinkimą ir streso įveikimą (William, Joseph, 1999, Sandal, Endresen ir kt. 1999, Burgess, Irvine, Wallymahmed, 2010). Siekiama nustatyti veiksnius, kurie padėtų prognozuoti asmenybės gebėjimus susitvarkyti su stresu ir jo pasekmėmis, taigi padėtų dirbti profilaktinį darbą stresą keliančiose profesijose bei atrenkant joms tinkamus darbuotojus.

Žinant, kad statutinių organizacijų darbuotojų veikla patenka į stresogeninių profesijų kategoriją, reikia pripažinti, kad Lietuvoje tyrimų šioje srityje beveik nėra.

Straipsnio tikslas – bent iš dalies užpildyti vakuumą ir išanalizuoti Lietuvos policijos bei Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų patiriamo streso įveikimo būdus bei streso pasekmes sveikatai ir atlikti tyrimą su tikslu nustatyti ryšius tarp asmenybės ypatumų, tokių kaip

A ir B asmenybės tipas, asmenybės internalumas ir eksternalumas bei jų psichinės ir fizinės sveikatos ir streso įveikos būdų. Atliekant tyrimą buvo tikimasi, kad skirtingo asmenybės tipo tiriamieji naudos skirtingus streso įveikimo būdus bei skirtingai vertins savo sveikatos būklę.

TYRIMO METODAI IR ORGANIZAVIMAS

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 600 dviejų Lietuvos statutinių organizacijų – policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau VSA) pareigūnai – atitinkamai 236 ir 364 asmenys. Policijos pareigūnai buvo apklausti išdalinant klausimynus Kauno miesto policijos komisariatuose, o VSA pareigūnai iš įvairių Lietuvos pasienio užkardų užpildė klausimynus kvalifikacijos kėlimo kursų pabaigoje. Didesnė dalis apklaustų policijos (80,5%) ir VSA (73,6%) pareigūnų yra iki 35 metų amžiaus. Vyrų ir moterų santykis apklaustų policininkų tarpe yra apylygis (atitinkamai 51,7% ir 48,3%), o VSA pareigūnų tarpe dominuoja vyrai (75,8%). Abiejų tarnybų apklaustųjų tarpe didesnę dalį sudaro pirminės grandies pareigūnai (66,1% ir 80,5%).

Tyrimo metodai. Tyrimas buvo atliktas, naudojant OSI (“Occupational Stress Indicator”, Evans ir kt., 2000) metodiką. Pirmosios trys tyrime naudotos metodikos dalys yra skirtos streso moderatorių įvertinimui, t.y.: 1) A-tipo elgesys (24 klausimų skalė); 2) Kontrolės lokusas (15 klausimų skalė); 3) Streso įveikimo strategijos. Ketvirtoji klausimyno dalis yra skirta įtampos šaltinių darbo aplinkoje įvertinimui. Galimi įtampos šaltiniai yra: darbo pobūdis, įtaka asmeniniam gyvenimui, santykiai su bendradarbiais, organizacijos struktūra bei klimatas, organizaciniai veiksniai, karjeros ir pasiekimų galimybės. Juos apibūdina šešios subskalės, turinčios skirtingą klausimų skaičių (viso šioje dalyje pateikiami 27 klausimai). Trys paskutinės klausimyno dalys yra skirtos streso pasekmių įvertinimui. Tam panaudotos trys skalės: pasitenkinimo darbu skalė (12 klausimų), psichinės sveikatos įvertinimo skalė (9 klausimai), fizinės sveikatos įvertinimo skalė (9 klausimai).

Šiame straipsnyje, atsižvelgiant į darbo tikslą, naudojama tik dalis viso tyrimo duomenų – asmenybės ypatumų charakteristikos, naudojamų streso įveikimo strategijų dažnumas ir psichinės bei fizinės sveikatos įvertinimas

Tyrimo duomenų analizei naudota statistinė kompiuterinė programa SPSS-12.

TYRIMO REZULTATAI

Statutinių pareigūnų asmenybės ypatumai.

Tyrimo duomenys rodo, kad pareigūnų tarpe yra gana daug A tipo asmenybių (50%), o apklaustų policininkų tarpe jų yra 59% (1 lentelė). Įdomus faktas, kad abiejose imtyse

neužfiksuota B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocijų pusiausvyra.

Lyginant vidinio kontrolės lokuso (internalai) ir išorinio kontrolės lokuso (eksternalai) asmenybės matyti, kad tiriamųjų tarpe daugiau internalių (58%) negu eksternalių asmenybių. Tačiau pasieniečių tarpe abiejų tipų asmenybių yra panašus skaičius, o policininkų tarpe internalų yra dvigubai daugiau negu eksternalų (70%).

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal asmenybės tipus

Asmenybės tipai	Tiriamieji (pasieniečiai)	Tiriamieji (policininkai)
A	165	139
AB	199	97
B	0	0
Viso	364	236
Internalai	183	165
Eksternalai	181	71
Viso	364	236

Asmenybės ypatumų ryšys su psichine ir fizine sveikata.

Asmenybės tipų ir psichinės bei fizinės sveikatos vertinimo (2 lentelė) analizė rodo, kad daugiausia nusiskundimų psichine bei fizine sveikata nurodo eksternalai, tiek pasieniečiai, tiek policininkai (aukštesnis vidutinis rangas rodo blogesnį savo sveikatos vertinimą). Internalai policininkai ir pasieniečiai nurodo mažiau nusiskundimų psichine ir fizine sveikata (skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,001$).

Tuo tarpu priklausymas A ar AB tipui ryškesnių skirtumų vertinant savo sveikatą neatskleidžia.

2 lentelė. Skirtingo asmenybės tipo tiriamųjų psichinės ir fizinės sveikatos vertinimai

Asmenybės tipai	Psichinės sveikatos vertinimas (vidutinis rangas)				Fizinės sveikatos vertinimas (vidutinis rangas)			
	pasieniečiai	Mann-Whitney p reikšmė	policininkai	Mann-Whitney p reikšmė	pasieniečiai	Mann-Whitney p reikšmė	policininkai	Mann-Whitney p reikšmė
A	188,59	0,314	124,94	0,082	195,92	0,026	117,88	0,868
AB	177,45		109,27		171,37		119,38	
I	161,25	0,001	102,15	0,000	155,40	0,001	106,63	0,000
E	203,99		156,50		209,90		146,08	

Iš lentelės taip pat matyti, kad visų asmenybės tipų pasieniečių psichinės ir fizinės sveikatos vidutiniai rangai yra aukštesni (t.y. stipresni nusiskundimai) už policininkų.

Asmenybės veiksniai ir streso įveika.

Panaudojus Mann-Whitney testą dviem nepriklausomom intervalinėm imtim palyginti gavome eilę statistiškai reikšmingų skirtumų tiek pasieniečių, tiek policininkų imtyse lyginant atskirų asmenybės tipų (A ir AB bei I ir E) pasirenkamas streso įveikos strategijas (reikšmingi skirtumai, kai $p \leq 0,05$, 3 lentelėje pažymėti pajuodintu šriftu).

Tyrimo rezultatai atskleidė (3 lentelė), kad skirtingo tipo asmenybės linkę naudoti šiek tiek skirtingus streso įveikimo būdus, tačiau tiek pasieniečių, tiek policininkų tarpe galima pastebėti, kad eksternalaus tipo asmenybės statistiškai reikšmingai daugiau už internalias linkę pasirinkti tokias streso įveikos strategijas, kaip neigimą ir kompensuojantį elgesį, t.y. neigti problemas sukeliančias stresą bei naudoti emocijų išveikimo elgesį, t.y. daugiau žiūrėti televizorių, vartoti alkoholio ir pan.(tą rodo aukščiausias vidutinis rangas tiek policininkų, tiek pasieniečių rezultatuose). Tuo tarpu abiejų imčių internalios asmenybės mažiau negu eksternalios ieško socialinės paramos (skirtumas statistiškai reikšmingas tik pasieniečių imtyje), mažiau neigia problemas ir naudoja kompensuojančio elgesio, labiau linkusios naudoti aktyvų pozityvų požiūrį į stresą keliančias situacijas – planuoti darbą, keisti savo požiūrį ir pan.

3 lentelė. Skirtingo asmenybės tipo tiriamųjų naudojamų streso įveikimo strategijų vertinimas

Asmenybės tipai	Streso įveikos strategijų vidutiniai rangai							
	Socialinės paramos siekimas		Neigimas		Aktyvus pozityvus požiūris		Kompensuojantis elgesys	
	VSA	Pol.	VSA	Pol.	VSA	Pol.	VSA	Pol.
A	206,0	126,6	192,4	122,2	202,2	129,6	196,4	125,3
AB	163,0	106,9	174,3	113,2	166,2	100,2	171,9	108,7
I	163,6	116,4	159,0	108,3	166,3	126,7	168,0	104,7
E	201,7	123,3	224,2	142,3	198,9	96,56	197,1	150,6

Galima pastebėti, kad A tipo asmenybės (pasieniečiai ir policininkai) labiau už kitas stresinėje situacijoje ieško socialinės paramos, o taip pat yra aktyvesnės bandydamos keisti susiklosčiusią situaciją, bet pasieniečiai daugiau naudoja ir kompensuojančio elgesio (skirtumai statistiškai reikšmingi lyginant A ir AB tipus).

4 lentelė. Streso įveikimo strategijų ryšys su psichine ir fizine sveikata

Kintamieji	balai	Socialinė parama		Neigimas	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	Aktyvus pozityvus požiūris		Kompensuojantis elgesys	
		Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė			Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė	Vidutiniai rangai	Mann-Whitney <i>p</i> reikšmė
Polic. psichinė sveikata	9-27	114,75	0,081	111,01	0,001	123,57	0,005	104,66	0,000
	28-54	134,43		150,28		92,00		177,24	
Polic. fizinė sveikata	9-27	118,84	0,853	115,66	0,119	121,84	0,017	112,77	0,002
	28-54	116,50		135,35		92,00		152,54	
Pasien. psichinė sveikata	9-27	178,34	0,034	177,21	0,007	185,79	0,093	173,42	0,000
	28-54	215,24		224,17		156,60		254,02	
Pasien. fizinė sveikata	9-27	175,75	0,001	176,48	0,002	181,72	0,689	174,14	0,000
	28-54	235,71		229,89		188,68		248,37	

Siekiant nustatyti, ar streso įveikimo strategijų pasirinkimas turi ryšį su nusiskundimais psichine ir fizine sveikata, suskirstėme tiriamuosius į dvi grupes pagal nusiskundimų sveikata dydį – į vieną grupę pateko surinkę nuo 9 iki 27 balų, t.y. turintys santykinai mažiau nusiskundimų, darant prielaidą, kad ir šių tiriamųjų sveikata yra geresnė, o į kitą pateko įvertinę savo psichinę ir fizinę sveikatą prasčiau - nuo 28 iki 54 balų. 4 lentelėje matyti, kokias streso įveikimo strategijas linkę naudoti skirtingai savo sveikatą vertinantys individai. Akivaizdu, kad daugeliu atvejų abiejų grupių tiriamieji statistikai reikšmingai skiriasi pagal naudojamas streso įveikos strategijas – turintys daugiau nusiskundimų tiek psichine, tiek fizine sveikata daugiau naudoja neigimo ir kompensuojančio elgesio strategijas, o geriau vertinantys savo sveikatą – aktyvų pozityvų požiūrį.

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Nemažai tyrimų atskleidžia, kad tam tikros asmenybės savybės gali sušvelninti ar sustiprinti streso poveikį tiek darbe, tiek socialiniame gyvenime. Nurodomos tokios savybės, kaip ekstraversija, neurotiškumas, kontrolės kryptis, „save išpildančios“ arba „save griauinančios“ asmenybės savybės, kurios gali nulemti, kaip žmogus suvoks stresinę situaciją ir kokias streso įveikimo strategijas pasirinks (Andersson 2008, Burgess, Irvin, Wallymahmed, 2010, Sandal, Endresen ir kt.,1999, Lu ir kt.1996). Šiame tyrime gauti rezultatai patvirtina tai,

kad asmenybės, kurių kontrolės kryptis yra į asmenybės vidų, t.y. internalios asmenybės, turinčios kontrolės pojūtį linkusios dažniau naudoti aktyvų pozityvų požiūrį į stresines situacijas, tuo tarpu, asmenybės, kurių kontrolės kryptis į išorę linkusios slopinti emocijas neigdami jas arba pakeisdami kompensuojančiu elgesiu. Įdomu tai, kad internalai sudaro 70% tirtų policininkų ir tik 50% pasieniečių. Tokį skirtumą reikėtų giliau patyrinėti, nes galimos įvairios prielaidos šiam rezultatui paaiškinti – gal būt turėjo įtakos tai, kad apie 30% tirtų policininkų yra vidurinėsios ir aukštesnėsios grandies pareigūnai (pasieniečių - 20%), gal pats darbo pobūdis sukelia skirtingą suvoktos kontrolės jausmą.

Kitas įdomus ir reikalaujantis tolimesnių tyrinėjimų faktas, kad tiek pasieniečių, tiek policininkų tarpe nėra B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocine pusiausvyra. Policininkų tarpe didesnę dalį sudaro A tipo elgesio asmenybės, kurios potencialiai išgyvena didesnę stresą, o pasieniečių imtyje yra daugiau tarpinio tarp A ir B tipo asmenybių. Sveikatos įvertinimų palyginimas taip pat atskleidė skirtumus tyrinėjamosiose imtyse – visų asmenybės tipų pasieniečių psichinės ir fizinės sveikatos vertinimai yra aukštesni (t.y. stipresni nusiskundimai) už policininkų. Tokie rezultatai reikalauja papildomų tyrimų ir analizės.

Tyrimo rezultatai parodė, kad pasirenkamos streso įveikos strategijos betarpiškai susijusios su psichine ir fizine sveikata. Adaptyvesnių strategijų, tokių, kaip orientacija į problemos sprendimą, aktyvaus pozityvaus požiūrio demonstravimas, naudojimas siejasi su geresniu sveikatos vertinimu. Iš kitos pusės neadaptivios strategijos – problemų neigimas ar kompensuojantis elgesys koreliuoja su didesniais nusiskundimais psichine ir fizine sveikata. Tai patvirtina ir kiti autoriai, kurie teigia, kad netinkamas reagavimas į stresą keliančius veiksniai sukuria psichologinius sunkumus, su stresu susijusias somatines problemas, pablogina psichologinį ir fiziologinį asmens funkcionavimą (Andersson 2008, Sandal, Endresen ir kt., 1999, Huddleston, Stephens, Paton, 2000).

Streso statutinėje organizacijoje priežastys gali būti įvairios – susiję su darbo pobūdžiu, organizaciniais veiksniais (organizacijos kultūra, struktūra ir pan.). Didelę įtaką streso lygiui turi asmenybiniai veiksniai, žmogaus požiūris į sunkumus ir problemas iškylančias darbe. Šiame darbe atskleisti asmenybės ypatumų ryšiai su streso įveikimo būdais ir pasekmėmis sveikatai rodo, kad organizacijų vadovai turėtų gerai žinoti jų darbo aplinkoje veikiančius stresorius, galimas jų pasekmes, bei įvertinti darbuotojų atsparumo jiems lygį. Tai padėtų taip paskirstyti darbus, kad visi darbuotojai dirbtų optimaliomis sąlygomis, atitinkančiomis jų galimybes ir apsaugančiomis nuo per didelio streso darbe.

IŠVADOS

Šiame darbe siekėme nustatyti policininkų ir pareigūnų asmenybinių veiksmų ryšį su streso įveikimo strategijų pasirinkimu ir psichine bei fizine sveikata. Tyrimo rezultatai rodo, kad pareigūnų tarpe vyrauja A tipo asmenybės ir neužfiksuota B tipo asmenybių, t.y. priešingų A tipui, kurios pasižymi ramumu, atsipalaidavimu, emocine pusiausvyra. Galima teigti, kad asmenybės, kurių kontrolės kryptis yra į asmenybės vidų, t.y. internalios asmenybės, turinčios kontrolės pojūtį linkusios dažniau naudoja aktyvų pozityvų požiūrį į stresines situacijas, tuo tarpu, asmenybės, kurių kontrolės kryptis į išorę linkusios slopinti emocijas neigdami jas arba pakeisdami kompensuojančiu elgesiu. Tyrimo rezultatai parodė, kad pasirenkamos streso įveikos strategijos betarpiškai susijusios su psichine ir fizine sveikata. Adaptyvesnių strategijų, tokių, kaip orientacija į problemos sprendimą, aktyvaus pozityvaus požiūrio demonstravimas, naudojimas siejasi su geresniu sveikatos vertinimu. Iš kitos pusės neadaptyvios strategijos – problemų neigimas ar kompensuojantis elgesys koreliuoja su didesniais nusiskundimais psichine ir fizine sveikata.

LITERATŪRA

1. Alexander, D. A., & Walker, L. G. A study of methods used by Scottish police officers to cope with work-induced stress. //Stress Medicine. 1994, no10, 131–138.;
2. Andersson-Arntén A.C., Jansson B., Archer T. Influence of Affective Personality Type and Gender Upon Coping Behavior, Mood, and Stress. // Individual Differences Research 2008, Vol. 6, No. 3, pp. 139-168.
3. Antoniou, A.S. Occupation-specific precursors of stress among Greek police officers: the roles of rank and gender. //International Journal of Police Science & Management. 2009, Vol. 11, no. 3, 334-344.
4. Bubnienė D., Endriulaitienė A. Policijos pareigūnų profesinio pervargimo sąsajos su darbo ir šeimos sąveikos ypatumais. // Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (3) : mokslinių straipsnių rinkinys/ Kaunas : Mykolas Romeris universitetas. 2010, p. 136-152.
5. Burgess, L.; Irvine, F., Wallymahmed, A. Personality, stress and coping in intensive care nurses: a descriptive exploratory study.// Nursing in Critical Care; May/Jun2010, Vol. 15 Issue 3, p129-140.
6. Cooper, C. L., Baglioni, A. J. A structural model approach towards the development of a theory of the link between stress and mental health. British Journal of Medical Psychology, 1988, 61, 87–102.
7. Evers, A., Frese, M., Cooper, C.L. Revisions and further developments of the Occupational Stress Indicator: LISREL results from four Dutch studies. //Journal of Occupational and Organisational Psychology. 2000, no.73, 221-240.
8. Cox, T., Griffiths, A., Rial-González, E. Research on work-related stress.Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2000.
9. Griffin, R.W., Moorhead, G. Organizational Behavior. – 2ed. – Boston, PA, USA: Houghton Mifflin, 1989.
10. Hart, P. M., Wearing, J. W., Headey, B. Police stress and well-being: integrating personality, coping and daily work experiences. //Journal of Occupational and Organizational Psychology. 1995, no.68, 133–156.

11. Ingledeu, D., Hardy, L., Cooper, C. Do resources bolster coping and does coping buffer stress? An organizational study with longitudinal aspect and control for negativity. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1997,2, 118-133
12. Lane I.M., Siegel L. *Personnel and Organizational Psychology*. – Homewood, IL, USA: Richard D. Irvin, Inc., 1982.
13. Lazarus, R. S. *Stress and Emotion: A new synthesis*. London: Free Association Books. 1999.
14. Lu, Luo, Chen, Chiou Shiang. Correlates of coping behaviours: Internal and external resources. // *Counselling Psychology Quarterly*. Academic Journal, 1996.
15. Matteson, M.T., Ivancevich, J.M. *Organizational Behavior and Management*. 2ed. – Homewood, IL, USA: Richard D. Irvin, Inc, 1990.
16. Ortega, A., Brenner, S.O., Leather, P. Occupational stress, coping and personality in the police: an SEM study. // *International Journal of Police Science & Management*. 2006, Vol.9, no.1, 36-50.
17. Ruibytė L., Velička V. Organizacinio streso veiksnių vertinimas statutinėje organizacijoje // *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (4) : mokslinių straipsnių rinkinys/ Kaunas : Mykolas Romeris universitetas*. 2010, p. 175-185.
18. Sandal G.M., Endresen I.M., Vaernes R., Ursin H. Personality and Coping Strategies During Submarine Missions. // *Military Psychology*. No.11(4), p.381-404.
19. Stephens, C., Pugmire, L.A. Daily organisational hassles and uplifts as determinants of psychological and physical health in a sample of New Zealand police. // *International Journal of Police Science & Management*. 2007, Vol.10, no2, 179-190.
20. Violanti, J. M., Marshall, J. R., Howe, B. Stress, coping and alcohol use: The police connection. *Journal of Police Science and Administration*, 1985, 2, 106–110.
21. William, R.M., Joseph, S. Adjustment to threatening life events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 1999, 38, 1161–1173

THE ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL STRESS FACTORS IN STATUTORY ORGANIZATION

Laima Ruibytė*

Mykolas Romeris University

Summary

Organisational stress arises from the imbalance between perceived demands of work environment and perceived resources of individual to deal with those demands. Person makes efforts to reduce the perceived imbalance by changing behaviour, cognition and physiological functions, using different coping strategies. Various researchers found that personality and coping precede and determine the perception of stress, which in turn affects well-being. The aim of the present study was to estimate the relationship between such variables as A type personality, externality, well-being and coping strategies. The sample used in this study comprised of 584 officers from two Lithuanian statutory organizations. The research itself was based on the use of OSI (“Occupational Stress Indicator”, Evers, Frese, Cooper 2000) questionnaire. Analysis of results shows, that personality traits are related with psychological and physical health, coping strategies.

Keywords: organizational stress, personality, psychological and physical health, stress coping, statutory organization, police and state border guard officers.

Laima Ruibytė* Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: lyčių skirtumų stereotipai; tautiniai stereotipai ir prietariai; organizacinė psichologija.

Laima Ruibytė* Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, assoc. prof. Research interests: gender stereotypes, ethnic prejudice and stereotypes, organizational psychology